

SPOR DİPLOMASİSİNDE BARIŞ: AFRİKA ULUSLAR KUPASI

DR. VOLKAN İPEK

Akademisyen YEDİTEPE ÜNİ.

“

1957 yılından itibaren oynanan Afrika Uluslar Kupası Afrika ülkelerinin dayanışması için çabalayan Pan-Afrikanizm akımının simgelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Yaklaşık 400 yıl süren Atlantik ve Doğu köle ticaretlerinin üzerinde yine yaklaşık 70 yıl süren kolonyalizm dönemini elde ettikleri bağımsızlıklarla yıkan Afrika ülkeleri için futbol siyaset kadar, hatta belki siyasetten bile daha önemli konumdur.

”

16

-25 Haziran 2023 tarihleri arasında bulunduğum Benin-Togo turumun en ilginç olaylarından biri Benin'deyken gittiğim Benin-Senegal futbol maçıydı. Beninli taraftarların yoğunluğu arasından General Mathieu Kérékou Dostluk Stadi'nin kapılarına ulaşmayı başarsam da maça bilet bulmak oldukça zor oldu. Stadyum kapısının önündeki sırada içeri girmek için bekleyen taraftarlardan birinden

karaborsa sonucu elde ettiğim biletle kale arkası tribünündeki yeri aldığım da bu maçın aralık ayında Fildişi Sahili'nde düzenlenecek olan Afrika Uluslar Kupası'nın eleme grubu kapsamında oynandığını öğrendim. Senegal'in maçın 54. dakikasında attığı golle 1-0 öne geçtiği maçı Benin 83. da-

kikada attığı golle 1-1'e getirdi ve sonuç beraberlik oldu.

DAYANIŞMA VE BAĞIMSIZLIK SİMGESİ OLARAK SPOR

Benin'in ve Senegal'in katılmak için mücadele ettikleri 2023 Afrika Uluslar Kupası, futbolun asla sa-

dece futbol olmadığı ilkesine dayanarak, aslında bir spor diplomasisinin altında değerlendirilen futbol diplomasisi örneği sayılmaktadır. Kriter dergisinin tanımına göre; “ülkelerin dış politika hedefleri için başka ülkelerin toplumlarını futbol yoluyla etkilemek, diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirmek, düzeltmek, pekiştirmek için kullandığı bir kamu diplomasisi türü” sayılan futbol diplomasisi Afrika Uluslar Kupası bağlamında çok ciddiye alınmaktadır. Gana'nın 1956 yılında bağımsızlığını kazanmasından sonra ilk kez 1957 yılında oynanan Afrika Uluslar Kupası iki yılda bir olmak üzere Afrika'nın çeşitli ülkelerinin ev sahipliğinde gerçekleşmektedir. Aralık ayında 34.sü düzenlenecek olan

kupayı şu ana kadar 1957, 1959, 1986, 1998, 2006, 2008 ve 2010 yıllarında 7 kez Mısır, 1984,1988, 2000,2002 ve 2017 yıllarında 5 kez Kamerun, 1963, 1965, 1978 ve 1982 yıllarında 4 kez Gana, 1980,1994 ve 2013 yıllarında 3 kez Nijerya, 1992 ve 2015 yıllarında 2 kez Fildişi Sahili, 1968 ve 1974 yıllarında Demokratik Kongo Cumhuriyeti, 2012 yılında Zambiya, 2004 yılında Tunus, 1970 yılında Sudan, 2021 yılında Senegal, 1962 yılında Etiyopya, 1976 yılında Fas, 1996 yılında Güney Afrika ve 1972 yılında Kongo Halk Cumhuriyeti kazandı. 1962 yılında Etiyopya'da düzenlenen kupayı Etiyopya, 1963 yılında Gana'da düzenlenen kupayı Gana, 1970 yılında Sudan'dan düzenlenen ku-

payı Sudan, 1978 yılında Gana'da düzenlenen kupayı Gana, 1980 yılında Nijerya'da düzenlenen kupayı Nijerya, 1986 yılında Mısır'da düzenlenen kupayı Mısır, 1990 yılında Cezayir'de düzenlenen kupayı Cezayir, 1996 yılında Güney Afrika'da düzenlenen kupayı Güney Afrika, 2004 yılında Tunus'ta düzenlenen kupayı Tunus ve 2006 yılında Mısır'da düzenlenen kupayı Mısır kazandı. Ev sahibi olarak kupayı düzenleyen bu ülkeler aynı zamanda kupayı da kazandı. 2021 yılında Kamerun'un düzenlediği son kupayı ise Senegal kazandı.

“

Afrika Uluslar Kupası bağımsızlıklarından sonra kolonyal dönemin uygulamaları nedeniyle özellikle toprak sorunu, iç savaşlar ve çatışmalar yaşanan Sahraaltı ülkelerinin de birbirlerine karşı yumuşamalarını sağlamıştır.

”

1957 yılından itibaren oynanan Afrika Uluslar Kupası, Afrika ülkelerinin dayanışması için çabalan Pan-Afrikanizm akımının simgelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Yaklaşık 400 yıl süren Atlantik ve Doğu köle ticaretlerinin üzerinde yine yaklaşık 70 yıl süren kolonyalizm dönemini elde ettikleri bağımsızlıklarla yıkan Afrika ülkeleri için futbol siyaset kadar, hatta belki siyasetten bile daha önemli konumdadır. 1963 yılında kurulan Afrika Birliği Örgütünden 6 yıl önce başlayan Afrika Uluslar Kupası, Afrika ülkelerinin dayanışmasını, birliğini ve gelecekteki olası kolonyalizm tehditlerine karşı

olan duruşunu çok net şekilde göstermektedir. O kadar ki kendilerini zaman zaman Afrikalıdan çok Arap olarak gören Mısır ve Libya ile Amazigh olarak gören Fas, Cezayir ve Tunus kupada şampiyon olmak için çok ciddi yatırımlar yapmışlardır. Arap olduğunu vurgularken Muammer Kaddafi döneminde Afrika Birleşik Devletleri fikrini ortaya atan Libya'nın aksine Arap milliyetçiliğinin beşiği sayılan Mısır, kupayı beş kez düzenlemesiyle aslında bir yandan ne kadar da Afrikalı olduğunu göstermeye çalıştı. Kupayı en çok kazanan ülke olan Mısır her seferinde zaferlerini büyük ve uzun süren kutlamalarla süsledi. Aynı yatırımları ve motivasyonu Fas'ta, Tunus'ta ve Cezayir'de de görmek olanaklı oldu. Bu beş ülkeden şu ana kadar sadece Libya herhangi bir kupa zaferi elde edemedi. Afrika Uluslar Kupası'nı kazanmak Afrikalılığı, Araplığı ya da Amazighliği tartışılan bu ülkelerin Afrikalı kimliklerini perçinledi.

Afrika Uluslar Kupası bağımsızlıklarından sonra kolonyal dönemin uygulamaları nedeniyle özellikle toprak sorunu, iç savaşlar ve çatışmalar yaşanan Sahraaltı ülkelerinin de birbirlerine karşı yumuşamalarını sağlamıştır. Fildişi Sahili'nin Gana'yla, Nijerya'nın Kamerun'la, Moritanya'nın Fas'la, Libya'nın Çad'la, Kenya'nın Uganda'yla, Cibuti'nin Eritre'yle olan sınır sorunlarının yarattığı gerilimler eleme maçlarında en aza indirgenmeye çalışıldı. Sierra Leone'nin ülkedeki iç savaştan sorumlu tuttuğu Liberya'ya, Eritre'nin Eritre'deki iç savaştan sorumlu tuttuğu Etiyopya'ya, Ruanda'nın Birinci ve İkinci Kongo Savaşı'ndan so-

rumlu tutulan Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne bakışları yine Afrika Uluslar Kupası'nda birbirleriyle oynadıkları eleme maçlarında dizginlenmeye çalışıldı. Her ne kadar 1957 yılındaki kupaya sadece dört ülke de katılmış olsa da, Sudan, Mısır ve Etiyopya kendi aralarında aldıkları kararla o kupanın dördüncü takımı Güney Afrika'yı uyguladığı ırkçılık temelindeki apartheid nedeniyle saf dışı bırakarak Pan-Afrikanizm adına bir tepki gösterdiler. 1978 yılında Gana'da düzenlenen kupada Malili oyuncular ve yöneticiler stadyum polisine hakaret edince Mali ulusal takımı Afrikalı değerleri küçültücü hareketleri nedeniyle turnuvadan uzaklaştırıldılar.

“

Afrika Uluslar Kupası tüm bu kimliksel ve siyasi özellikleriyle spor diplomasisinin alt kollarından futbol diplomasisine en çok uyan organizasyonlardan bir tanesi durumunda görülebilir. Avrupa Kupası ya da Dünya Kupası gibi bir popüleritesi olmasa ve bu iki turnuva kadar izlenmese de Afrika Uluslar Kupası Afrika ülkelerinin varoluşlarının temel yapı taşlarından sayılabilir.

1994 yılında Zambiya ulusal takımının oyuncuları ve yöneticileri bir uçak kazası geçirince diğer ülkeler kupayı Zambiya'ya vermek istediler ama Zambiya bunu reddetti. 2012 yılında Ekvatorial Gine'nin ve Gabon'un ortak düzenlediği kupada zafere ulaşan Zambiya'nın o dönemki futbol fe-

derasyonu başkanı o kazadan kurtulan tek futbolcuymdu. 2017 yılındaki kupa Libya'da gerçekleşecekti ancak oy birliğiyle İkinci Libya İç Savaşı nedeniyle Gabon'a alındı. 60. yaş gününü Gabon'da kutlayan Afrika Uluslar Kupası'nı Kamerun kazandı. Afrikalılık kimliğine olan bu uyumu bozacak tek hareket 2015 yılında Fas'tan geldi. Fas 2015 yılındaki kupayı düzenleyecekken o yıllarda Batı Afrika'da çıkan ebola salgınına öne sürerek o ülkelerden kimsenin Fas'a gelmesini istemediği için kupayı düzenlemekten vazgeçti. Bunun üzerine 2015 kupası Ekvatorial Gine'de oynandı ve Fildişi Sahili şampiyon oldu. Fas'ın bu davranışı Sahraaltı ülkelerinin ve Afrika Futbol Konfederasyonunun büyük tepkisini çekti.

SPOR İLE AFRIKA KİMLİĞİ İLİŞKİSİ

Afrika Uluslar Kupası tüm bu kimliksel ve siyasi özellikleriyle spor diplomasisinin alt kollarından futbol diplomasisine en çok uyan organizasyonlardan bir tanesi durumunda görülebilir. Avrupa Kupası ya da Dünya Kupası gibi bir popüleritesi olmasa ve bu iki turnuva kadar izlenmese de Afrika Uluslar Kupası, Afrika ülkelerinin varoluşlarının temel yapı taşlarından sayılabilir. Afrikalı oyuncular ve siyasetçiler Afrika Uluslar Kupası'nın başlamasını dört gözle beklemektedir. Bunlardan Manchester City'nin efsaneleşmiş oyuncularından sayılan Yaya Touré'nin “Biz Afrikalıyız ve nedense Avrupa için oynuyoruz. Halbuki Afrikalı olarak Afrika için oynamamız gerekiyor” sözleri hâlâ kulaklarda çınlamaktadır. Tüm bunlara rağmen

men, Afrika Uluslar Kupası'nın daha fazla kitleye ulaşamamasına neden olan bazı temel eksiklikler de göze çarpmaktadır. Biletleme sistemindeki sıkıntılar, kupayı düzenleyen ülkelerdeki altyapı sorunları, reklam ve sponsorluk alanlarındaki çarpıklıklar, özellikle kupada oynanan futbol topunun Adidas'tan alınıp Molten'e verilmesinden sonra ortaya çıkan pazarlama ve satış problemleri oldukça göze

batmaktadır. Kupada oynanan topun çoğaltılıp taraftarlara sunulmaması özellikle büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunlara rağmen Afrika Uluslar Kupası örneğin Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) üyelerinin kendi aralarında düzenlediği ECOWAS oyunlarından daha profesyonelce yürütülmektedir.

Afrikalılar Afrika Uluslar Kupası'na her yıl büyük önem göstermektedirler. Afrikalılara dünyanın diğer ülkelerindeki futbolseverler de eşlik etmektedirler.

Benin'de gittiğim Benin-Senegal maçında Afrika Uluslar Kupası'nın Afrika halkları için ne kadar birleştirici olduğunu gördüğümü söylemeliyim. Maçtan önce Beninli taraftarlar Senegal ulusal marşını saygıyla dinlediler ve bazıları Senegalli taraftarlara eşlik bile ettiler. Aynı şekilde Senegalli taraftarlar da Benin ulusal marşı çalarken aynı saygıyı gösterdiler. Maçı yan yana izleyen Beninliler ve Senegalliler atılan gollere birlikte sevinerek güzel bir Afrikalılık örneği sergilediler. Ek olarak, şimdilerde geçmişe göre daha az olsa da çeşitli nedenlere birbirlerine düşman kesilen Afrika ülkelerinin en çok futbolla birleştiğini görmek hem ilginç hem de umut verici oldu. Bunu sanırım Afrika Futbol Konfederasyonu da görmüş olacak ki 1957-1968 yılları arasında üç yılda bir oynanan kupayı 1968 yılından itibaren iki yılda bir indirdiklerini öğrendim. Gittiğim tüm Afrika ülkelerinde genç yaşlı demeden herkesin sabah düzenli bir futbol antrenmanı yaptığını görmekteyim. Sonuç olarak futbol bu açıdan da sadece futbol değil aynı zamanda sağlık ve barış anlamlarına da gelmektedir. 2023 yılının Aralık ayında Fildişi Sahili'ndeki Afrika Uluslar Kupası'nın özellikle terörle mücadele eden Batı Afrika ülkeleri arasındaki dayanışmayı arttırmasını ve iç savaşları, çatışmaları, sınır sorunlarını yenen futbolun terörü de mutlaka yeneceğini ummaktayım. ■

